

Мазур Н.О.,
канд. екон. наук, доц.,
n.o.mazur@nuwm.edu.ua,

Ткачук А.В.,
студентка,
Національний університет водного господарства
та природокористування,
anyatkachouk@mail.ru

Мазур Н.А.,
канд. экон. наук, доц.,

Ткачук А.В.,
студентка,
Национальный университет водного хозяйства
и природопользования

Mazur N.,
Cand. Sci. (Econ.), Assoc. Prof.,

© Н.О. Мазур, А.В. Ткачук, 2016

Tkachuk A.,
Student

National University of Water and Environmental Engineering

**ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ У СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ
І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

**ПРОЖИТОЧНЫЙ МИНИМУМ В СИСТЕМЕ
СОЦИАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ЖИЗНИ: ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ
И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ**

**THE SUBSISTENCE MINIMUM IN THE SYSTEM
OF SOCIAL STANDARDS OF LIFE: DOMESTIC
AND FOREIGN EXPERIENCE**

Розглянуто сутність і правове регулювання соціальних стандартів. Ідентифіковано роль прожиткового мінімуму у формуванні системи державних соціальних гарантій. Досліджено особливості визначення величини прожиткового мінімуму в Україні та за кордоном.

Рассмотрены сущность и правовое регулирование социальных стандартов. Идентифицирована роль прожиточного минимума в формировании системы государственных социальных гарантий. Исследованы особенности определения величины прожиточного минимума в Украине и за рубежом.

The purpose of the study is to analyse the system of social standards and guarantees in Ukraine and abroad, to identify the main problems of social security in the country and ways to solve them by borrowing the experience of foreign countries. The main difference in the regulation of population incomes in Ukraine and abroad is that countries with high level of economic development focused on providing a high living standard and our state sets minimums that function as a simple reproduction of labour power of an individual. When the developed countries form the consumer basket, they evaluate for what a person spends money. Ukraine indicates what can be bought on the minimum wage or pension. Therefore it is necessary to review the current system of the state social standards taking into account the international experience of incomes regulation, in particular to develop a coherent system of social security, where subsistence minimum will be only the starting point, which formed the other, higher living standards for different social groups. The revision of the structure and method of forming the consumer basket is urgent. For Ukraine, which aspires to European integration, the issue is particularly relevant because the legislation on social policy must comply with European social values.

Ключові слова. Соціальні стандарти, державні соціальні гарантії, прожитковий мінімум.

Ключевые слова. Социальные стандарты, государственные социальные гарантии, прожиточный минимум.

Key words. Social standards, state social guarantees, subsistence minimum.

Вступ. Розвиток соціально-орієнтованої ринкової економіки значною мірою залежить від рівня доходів громадян, тому ефективна соціальна політика, спрямована на забезпечення добробуту населення, має стати стратегічною метою будь-якої цивілізованої держави.

Індикатором якісної державної соціальної політики є реалізація соціальних стандартів і гарантій, які є визначальними для забезпечення потреб людини у матеріальних благах і послугах, і за допомогою яких держава встановлює мінімально допустимі нормативи оплати праці, пенсійного забезпечення тощо. Враховуючи прагнення нашої держави до євроінтеграції, у поєднанні з незначним досвідом функціонування національної економіки в умовах ринку і неспроможністю на належному рівні вирішити певні соціальні та економічні проблеми, доцільно звернутися до світової практики регулювання таких питань.

Дослідженню проблем у сфері доходів населення, зокрема встановленню та реалізації соціальних стандартів, присвячено праці таких вітчизняних учених, як Л. Богуш, І. Гнибіденко, Е. Лібанова, С. Мельник, Л. Новосельська, О. Пищуліна, О. Тищенко, Л. Черенко та ін. Значну увагу дослідженню цих проблем приділила наукова школа під керівництвом А.М. Колота [8, 9]. Водночас, попри наукові розробки у цій галузі, конкретні проблеми щодо встановлення та реалізації соціальних стандартів зумовлені в першу чергу тим, що відповідну законодавчу базу в Україні створено наприкінці минулого століття і сьогодні існує значна невідповідність реального стану забезпечення основних гарантій задекларованим нормам, а тим більше — європейським стандартам, що негативно впливає на соціальний розвиток держави.

Постановка завдання. З метою виявлення проблем соціальної політики держави та можливостей їх вирішення шляхом запозичення досвіду країн з високим рівнем соціального і економічного розвитку, необхідно здійснити порівняльний аналіз тенденцій формування системи соціальних стандартів, у першу чергу — встановлення прожиткового мінімуму, в Україні та за кордоном.

Результати дослідження. На законодавчому рівні вперше стандарти соціального забезпечення були визначені Загальною декларацією прав людини, проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р., згідно з якою, кожна людина має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності та для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній сферах за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави [10]. У 1952 році Міжнародною організацією праці ухвалено Конвенцію про мінімальні норми соціального забезпечення №102 (до сьогодні не ратифікована Україною) щодо медичної допомоги, допомоги по безробіттю, по старості, в разі трудового каліцтва або професійного захворювання, по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника. Покращення стандартів соціального забезпечення також закладено в основу Європейського кодексу соціального забезпечення, прийнятого Радою Європи у квітні 1964 року.

В Україні на офіційному рівні поняття державних соціальних стандартів регламентовано Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III [1]. Державні соціальні стандарти визначено як встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій — встановлених законами мінімальних розмірів оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. Державні соціальні стандарти і нормативи та гарантії їх забезпечення застосовуються у сферах доходів населення, соціальних послуг, житлово-комунального обслуговування, транспортного обслуговування та зв'язку, охорони здоров'я, забезпечення навчальними закладами, обслуговування закладами культури, обслуговування закладами фізичної культури та спорту, побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування. В Україні основними соціальними гарантіями є: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги; інші соціальні виплати (стипендії учням, студентам, аспірантам та докторантам; індексація доходів населення; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я тощо).

Одним з головних важелів державного регулювання доходів населення, зокрема їх нижньої межі, базовим державним соціальним стандартом є *прожитковий мінімум* — вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [2]. Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум» він встановлюється Кабінетом Міністрів України після проведення науково-громадської експертизи сформованих набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг.

Розмір прожиткового мінімуму визначається на місяць на одну особу, а також окремо для основних соціальних і демографічних груп населення в Законі України «Про державний бюджет України» на відповідний рік. При цьому застосовується нормативний метод розрахунку.

Водночас, прожитковий мінімум у країнах ЄС нормативно не визначається. Норми споживання замінені середньою заробітною платою, від якої прожитковий мінімум складає майже 60 %. На основі цього вираховується межа бідності й кількість тих, хто має право на соціальну допомогу від держави. Таким чином, країни ЄС не підраховують бідність, а розраховують нормальний рівень життя. У Великобританії та Німеччині прожитковий мінімум встановлюється на рівні 40 % медіанного доходу (за відносним методом); у Фінляндії, Італії, Греції, Іспанії — 50 %, у Португалії та Ірландії — 60 % [8]. Загалом у світовій практиці застосовують: нормативний (полягає у становленні вартісної величини прожиткового мінімуму на основі споживчого кошика), статистичний (прожитковий мінімум встановлюється на рівні доходів 10–20 % найзаможніших громадян країни, використовується для країн з досить високим рівнем доходу), відносний (застосовується в розвинутих країнах, базується на визначенні медіанного доходу), суб'єктивний /соціологічний (базується на результатах соціологічних опитувань населення про бажаний мінімальний дохід, має переважно консультативний характер), ресурсний (застосовується у найбільш розвинених країнах, виходить з можливості економіки забезпечити прожитковий мінімум) і комбінований (поєднує кілька методів, наприклад, вартість харчування — за нормами, житлово-комунальні послуги — за фактом; непродовольчі товари — за часткою у загальних витратах) методи визначення прожиткового мінімуму.

У США прожитковий мінімум визначається окремо для неповних сімей і сімей, де лише один з батьків працює або жоден не працює. Базою для розрахунку є затрати на харчування на рівні третини сімейного бюджету. У Болгарії запропоновано шість таких кошиків, які дають певні комбінації щодо складу сімей за їхніми ознаками. Продовольча частина кошика містить градації для працюючих, пенсіонерів і дітей, включаючи 149 позицій товарів. У Литві прожитковий мінімум визначають на основі потреб сім'ї з чотирьох осіб: хлопчик 14 років, дівчинка 6–8 років і двоє дорослих. Для інших сімей використовують спеціальні коефіцієнти. Продовольча частка охоплює понад 50 видів товарів і становить 45–50 % мінімального споживчого бюджету [9].

Основою формування прожиткового мінімуму є так званий «*споживчий кошик*», тобто набір товарів і послуг, розрахований за нормами та нормативами споживання, необхідний для забезпеченості людини життєвими засобами. Вітчизняне законодавство [3] визначає такий склад споживчого кошика: набір продуктів харчування (хлібопродукти, картопля, овочі, фрукти і ягоди, молокопродукти та ін.); набір непродовольчих товарів (предмети гардеробу, текстильна білизна, предмети першої необхідності, ліки); набір послуг (житлово-комунальні, побутові, транспортні послуги, послуги культури). На відміну від прожиткового мінімуму, який встановлюється без гендерної диференціації, споживчий кошик формується окремо для чоловіків і жінок.

У сучасному світі середньостатистична сім'я майже половину своїх доходів витрачає на непродовольчі товари (меблі, одяг тощо), приблизно третину — на послуги, а решту — на харчування. В українському споживчому кошику ця структура закладена навпаки: близько 65 % — харчування, 20 % — послуги та лише 15 % — непродовольчі товари [3; 9]. Ціни на основні продукти харчування в Україні не набагато нижчі за європейські. Їжа в Україні (при порівнянні цін у супермаркетах) дорожча, ніж у Португалії, однак продається за тією самою ціною, що й у США та Великій Британії, і трохи дешевша, як у Німеччині, Франції та Канаді. Однак рівень вітчизняних зарплат значно відстає від світових, тому на харчування середньостатистичний українець витрачає більше, ніж половину доходів, тоді як американець — лише одну десяту [5].

На сьогодні це не єдина проблема вітчизняного споживчого кошика. Майже всі його недоліки пов'язані з тим, що згідно із законодавством перегляд його структури повинен відбуватися кожні п'ять років, однак вперше і востаннє зміст споживчого кошика переглядався у 2000 році. Понад півтора десятиліття тому мобільні телефони для багатьох були розкішшю, комп'ютери та Інтернет — майже не затребувані, а продукти харчування коштували в десятки разів менше ніж сьогодні. Змінилася і структура споживання населення. Явним свідченням застарілості українського споживчого кошика є, наприклад, те, що до його складу входять жіноча комбінація, пральна машина типу «Малютка» та деякі інші товари, які давно вийшли з вжитку (рис. 1).

Склад діючого споживчого кошика часто порівнюють з харчовим раціоном часів блокадного Ленінграда. Зокрема, передбачено, що за добу українець має споживати 270

грамів хліба, по 5 грамів сала та гречки, 25 грамів ковбаси, половину яйця, півтори склянки молока. Одягатися населення мусить відповідно: пара джинсів розрахована на три роки, костюм спортивний — на п'ять років; на один рік урядом гарантовано 2,5 штуки нижньої білизни та сім пар шкарпеток; для відпочинку рекомендовано використовувати одні плавки 10 років, а купальник — чотири роки (для пенсіонерів взагалі не передбачено). Середньостатистична сім'я має 15 років користуватися одним холодильником, 10 років — телевізором і змінювати люстри один раз на 25 років [3; 6]. Чинний склад «кошика» було сформовано за методологією Ленінградського інституту гігієни праці у 1990 році, від якої інші країни колишнього СРСР вже відмовилися та віддали перевагу прогресивнішим методикам.

<i>в розрахунок на одну особу</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ зимове пальто для жінок — 1/8 років; ✓ жіночі колготи — 6/2 роки; ✓ жіноча комбінація — 2/4 роки; ✓ зимові чоботи для жінок — 1/5 років; ✓ джемпер (светр) — 1/3 роки; ✓ чоловічий костюм (двійка) — 1/5 років; ✓ джинси — 1/3 роки; ✓ краватка — 1/10 років; ✓ електробритва — 1/6 років. 	<i>в розрахунок на сім'ю</i>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ тарілки — 6/3 роки; ✓ ложки та виделки — по 6/10 років; ✓ ножі — 3/10 років; ✓ подушки — 3/15 років; ✓ пральна машина «Малютка» — 1/14 років; ✓ будь-які годинники — 2/12 років; ✓ настільна лампа — 1/25 років; ✓ відвідування театрів, музеїв, кінотеатрів, зоопарків, цирків, музичних установ — 12/рік.
-----------------------------------	--	------------------------------	--

Рис. 1. Фрагменти споживчого кошика в Україні

Джерело: сформовано авторами на основі [3].

Порівнюючи склад вітчизняного та зарубіжних споживчих кошиків [4; 5; 7], спостерігаємо кардинальну різницю. Служба статистики Польщі повідомляє, що у польському кошику — 2000 продуктів, і кошик змінюється щороку, залежно від структури споживання сімей. У Великій Британії до споживчого кошика нещодавно додали електронні книжки, цифровий пристрій для запису телепрограм, чорниці, запаковані овочі для смаження та гарячий шоколад. Також у його складі є витрати на підключення Інтернету, mp3-програвачі, телевізори з плоским екраном, м'ясні закуски. Німці включили до свого споживчого кошика цифровий фотоапарат, відеокамеру, сканер, лазерний принтер, прилад для вимірювання кров'яного тиску. За інформацією німецького бюро статистики, їхній кошик містить всі товари і послуги, які найчастіше купуються, а його склад оновлюється кожні п'ять років, як мало б відбуватися і в нашій державі. У французький споживчий кошик включено витрати на відвідування перукарні, придбання лаків для волосся, гелів для душу, інших косметичних засобів, а також апарати для виправлення зубів, оренда автомобіля, проїзд на таксі, їжа для котів і собак. Американський кошик передбачає витрати не тільки на тютюн та алкоголь, а й на освіту, мобільний і комп'ютерний зв'язок. Загальноєвропейські стандарти вимагають включати до споживчого кошика послуги соціальної сфери — щомісячну вартість дитячих ясел, амбулаторний догляд за хворими, утримання в будинках престарілих, доставку продуктів харчування додому. Вітчизняний прожитковий мінімум не передбачає оплати послуг ні медицини, ні освіти, адже відповідно до законодавства вони безкоштовні.

Величини прожиткових мінімумів для різних соціальних і демографічних груп використовуються в Україні для встановлення мінімальної пенсії, заробітної плати, допомоги по малозабезпеченості, допомоги при народженні дитини та інших державних соціальних гарантій (рис. 2).

<i>Прожитковий мінімум</i>	діти, віком до 6 років	=>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ допомога при народженні дитини; ✓ допомога самотнім матерям /батькам/ усиновителям; ✓ допомога по малозабезпеченості; 	<i>Державні соціальні гарантії</i>
	діти, віком від 6 до 18 років	=>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ допомога самотнім матерям /батькам/ усиновителям; ✓ допомога по малозабезпеченості; 	

працездатні особи	=>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ допомога саодиноким матерям /батькам/ усиновителям (до 23 років); ✓ мінімальна заробітна плата; ✓ допомога по вагітності та пологах незастрахованим особам; ✓ допомога по догляді за дитиною до досягнення нею трирічного віку; ✓ допомога по безробіттю (тах); ✓ допомога по малозабезпеченості;
----- особи, що втратили працездатність	=>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ мінімальна пенсія; ✓ допомога по малозабезпеченості.

Рис. 2. Державні соціальні гарантії, встановлені на основі прожиткового мінімуму для основних соціальних і демографічних груп

Джерело: сформовано авторами на основі вітчизняного законодавства у сфері соціальної політики.

Соціальні гарантії населенню України забезпечуються, як правило, за рахунок бюджетних коштів, у механізмі розподілу та використання яких також нагромадилося чимало проблем, що вимагають окремого дослідження.

Висновки. Серед основних функцій держави особлива роль належить забезпеченню нормального рівня життя населення. Одним з основних державних інструментів регулювання добробуту громадян є система соціальних стандартів. Якщо країни з високим рівнем розвитку економіки зорієнтовані на забезпечення високого рівня життя населення, то в нашій державі встановлюються мінімуми, які ледь виконують функцію простого відтворення робочої сили одного індивіда. Задекларовані у вітчизняних нормативно-правових актах стандарти значно нижчі порівняно з європейськими. Якщо у країнах ЄС та інших розвинених країнах світу при формуванні споживчого кошика оцінюють, на що витрачав гроші середньостатистичний споживач, то в Україні регламентують, що йому можна купити за мінімальну зарплату або пенсію. На законодавчому рівні закладена структура споживчого кошика, за якої на продукти харчування витрачається понад 65 %, тобто за міжнародними нормами держава провокує віднесення українців до класу бідних. Тому необхідно переглянути діючу систему державних соціальних стандартів з врахуванням зарубіжного досвіду регулювання доходів населення, зокрема розробити цілісну систему гарантій, в яких прожитковий мінімум стане лише вихідною базою для формування інших, вищих життєвих стандартів для різних соціальних груп. За участю суб'єктів соціального партнерства слід змінити саму структуру переліку товарів і послуг, на основі якого визначається розмір прожиткового мінімуму, зокрема, шляхом збільшення частки витрат на непродовольчі товари і послуги, включити до його складу послуги медицини та освіти. Та для початку необхідно хоча б дотримуватися чинного законодавства, що передбачає перегляд складу набору товарів і послуг кожні п'ять років, а в подальшому — скоротити цей термін, адже структура споживання населення змінюється значно швидше. Доцільним при визначенні розміру прожиткового мінімуму також є його співставлення із середньою заробітною платою, яка значно швидше реагує на зміни рівня цін в країні.

Література

1. Верховна Рада України, Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 №2017-III. — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (Дата звернення 15 травня 2016р.).
2. Верховна Рада України, Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 №966-XIV. — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (Дата звернення 15 травня 2016р.).
3. Верховна Рада України, Постанова «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» від 14 квітня 2000 р. №656 — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-п> (Дата звернення 16 травня 2016р.).
4. Белова І. Споживчий кошик українця подорожчав майже вдвічі, 2014. / І. Белова — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://vidido.ua/> (Дата звернення 20 березня 2016р.).
5. Дубровін С. Споживчий кошик — що дірка від бублика. / С.Дубровін // Віче. — 2011. — №19 — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2747> (Дата звернення 20 березня 2016р.).
6. Зануда А. «Дієта «споживчий кошик українця» / А.Зануда // ВВС Україна, 2011. — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/mobile/business/2011/12/111229_ukraine_consumers_basket_az.shtml (Дата звернення 20 березня 2016р.).
7. Королевська Н. Кошик бідності / Н. Королевська // Українська правда. Економічна правда, 2011. — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2011/01/17/266603/> (Дата звернення 20 березня 2016р.).

8. Соціальна безпека: теорія та українська практика: Монографія/І.Ф.Гнибіденко, А.М.Колот, О.Ф.Новикова та ін.; За ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового. - К.: КНЕУ, 2006. — 292 с.
9. Колот А.М. Діалектика економічного і соціального розвитку як предмет наукових досліджень / А.М. Колот // Україна: аспекти праці. — 2011. — № 5. — С. 3–8.
10. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник / [А. М. Колот, О. А.Гришнова, О. О. Герасименко та інші]; за наук. ред. д-ра екон. наук. проф. А.М. Колота. — К. : КНЕУ, 2009. — 711 с.
11. Медведева В. Варенье — на завтра: 7+1 корзини стран G-8 / В.Медведева // Профиль, 2006. — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://www.profile.ru/items_19693/ (Дата звернення 12 квітня 2016р.).
12. Новосельська Л.І. Міжнародний досвід розрахунку прожиткового мінімуму. / Л.І. Новосельська, Ю.Ю. Цігуш // Науковий вісник НЛТУ України — 2009. — Вип. 19.4. — С. 198–200.
13. Тищенко О.В. Державні соціальні стандарти та гарантії як основа соціального забезпечення в Україні / О.В. Тищенко — [Ел. ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2013_4_21.pdf (Дата звернення 30 травня 2016 р.).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine “On the State Social Standards and the State Social Guarantees” from October 10 2000, №2017-III, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (Accessed 15 May 2016).
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukrain “On the Subsistence Minimum” from July 15 1999, №966-XIV, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14> (Accessed 15 May 2016).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), “Resolution “On Approval of the Sets of Food, the Nonfood Goods Sets and the Sets of Services for the Main Social and Demographic Population Groups” from April 14 2000, №656, available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-2000-p> (Accessed 16 May 2016).
4. Bielova, I. (2014), “Market Basket of Ukrainian Has Risen Almost Twice”, available at: <http://vidido.ua> (Accessed 20 March 2016).
5. Dubrovin, S. (2011), “The Consumer Basket that the Hole of a Donut”, *Viche*, [Online], vol. 19, available at: <http://www.viche.info/journal/2747> (Accessed 20 March 2016).
6. Zanuda, A. (2011), “Diet “Basket of Ukrainian”, *BBC Ukraina*, [Online], available at: http://www.bbc.com/ukrainian/mobile/business/2011/12/111229_ukraine_consumers_basket_az.shtml (Accessed 20 March 2016).
7. Korolevska, N. (2011), “Basket of poverty”, *Ukrainska pravda. Ekonomichna pravda*, [Online], available at: <http://www.epravda.com.ua/columns/2011/01/17/266603/> (Accessed 20 March 2016).
8. Kolot, A.M. (2010), *Social'na bezpeka: teoriya ta ukrayins'kaprakty`ka: Monografiya* [Social Security: Theory and Ukrainian Practice: Monograph], KNEU, Kyiv, Ukraine.
9. Kolot, A.M. (2011), “The dialectics of economic and social development as a subject of scientific research”, *Ukrayina: aspekty` praci.* — no. 5. — S. 3-8.
10. Kolot, A.M., Hrishnova, O. A., Herasymenko, O. O. and others(2009), *Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny* [Labor Economics and Social-Labor Relations], KNEU, Kyiv, Ukraine.
11. Medvedeva, V. (2006), “Jam — for tomorrow: 7+1 basket of G-8 countries”, *Profil'*, [Online], available at: http://www.profile.ru/items_19693/ (Accessed 12 April 2016).
12. Novoselska, L.I., & Tsihush, Yu.Yu. (2009), “The International Experience of the Subsistence Minimum Calculation”, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 19.4, pp.198-200.
13. Tyshchenko, O.V. (2013), “The State Social Standards and Guarantees as the Basis of Social Security in Ukraine”, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npnau_2013_4_21.pdf (Accessed 30 May 2016).

Стаття надійшла до редакції 28.06.2016 р.